

O'zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab
ta'limi vazirligi

ISSN: 2992-9008
UDK: 37

TA'LIM VA TARAQQIYOT

Ilmiy-uslubiy jurnali

2026-YIL 5-SON

www.journal.namspi.uz

Bosh muharrir: Namangan davlat pedagogika instituti rektori B.E.Xusanov
Mas'ul muharrir: Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor M.R.Qodirxonov
Mas'ul muharrir o'rinbosari: Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i J.A.Yuldashev

TAHRIR HAY'ATI

Aniq va tabiiy fanlar: k.f.d., prof. Sh.Abdullayev, f-m.f.d., dots. R.Xakimov, k.f.d., prof. N.Vohidova, k.f.d., dots. M.Qodirxonov, b.f.d., dots. A.Batashov, f-m.f.n., dots., T.Abdullayev, p.f.n., dots. M.Eshnazarova, p.f.n., dots. G'.Nafasov, p.f.n., dots. M.Boltayeva.

Texnika fanlari: t.f.d., prof. A.Umarov, t.f.d., prof. A.Qayumov, PhD, dots. Sh.Xudoyqulov, PhD, dots. Abdunazarov.

Ijtimoiy-gumanitar fanlar: s.f.d., prof. T.Fayzullayev, tar.f.d., prof. A.Rasulov. f.f.d., prof. M.Ismoilov, i.f.d., dots. N.Sotivoldiyev, t.f.n., dots. A.Isoqboyev, f.f.n., dots. O.Mamatov, t.f.n., dots. Z.Haydarov, PhD. J.Yuldashev, PhD. A.Abdullayev.

Pedagogika fanlari: p.f.d., prof. B.Xodjayev, p.f.d., prof. X.Najmiddinova, p.f.d., prof. T.Ismoilov, p.f.d., prof. S.Abdullayev. p.f.d., prof., M.Y.Sobirova, p.f.d., prof., R.Zamilova, p.f.d., prof. Sh.Xujamberdiyeva, p.f.d., dost. M.Asqarova, PhD, dots. M.Asranboyeva.

Filologiya fanlari: fil.f.d., prof. N.Uluqov, fil.f.d., prof. H.Usmanova, f.f.d., dots. X.Shokirova, p.f.n., dots. S.Misirov, p.f.n., dots. Sh.Ubaydullayev, PhD, dots. P.Lutfullayev, PhD, dots. M.Yakubbayev.

Texnik muharrir: R.Tursunov

Tahririyat manzili: Namangan shahri, Uychi ko'chasi, 316-uy.

Pochta indeksi: 160136, **Faks:** (0369) 227-27-21,

Email: Info@namspi.uz

"Ta'lim va taraqqiyot" ilmiy-uslubiy jurnali elektron to'plam sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi **Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi (AOKA)ning 2022-yil 25-oktabrdagi № 045044 raqamli guvohnomasi** asosida chop etiladi. Jurnal **Oliy Attestatsiya komissiyasining 2024-yil 30-noyabrdagi (№ 364/5) yig'ilishi qaroriga asosan pedagogika fanlari bo'yicha falsafa fanlari doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan.** UDK: 37, Xalqaro standartlashtirish raqami (ISSN): 2992-9008.

Maqolalarning ilmiy saviyasi va keltirilgan ma'lumotlar uchun mualliflar javobgar hisoblanadi.

PEDAGOGIK AKMEOLOGIYA – PEDAGOG KASBIY KAMOLOTINING UZLUKSIZ TARAQQIYOT SIFATIDA

Xusayinova Go'zal Abdurasulovna, p.f.f.d.(PhD), NamDPI

xusayinovaguzal13@gmail.com

orcid.org/0009-0003-3845-0322

Muxitdinova Jamilaxon Ruslanovna p.f.f.d.(PhD), NamDPI

mjamila73-11@yandex.ru

orcid.org/0009-0001-2663-1906

Annotatsiya: Maqolada "Pedagogik akmeologiya" fanini o'zlashtirish jarayonida akmeologik qonuniyatlar, mexanizmlar, shart-sharoit va omillar hamda shaxsning o'z-o'zini takomillashtirishi to'g'risidagi bilimlar tizimini shakllantirish masalalari tahlil qilingan. Ta'lim jarayoni subyektlarini akmeologik qo'llab-quvvatlash pedagog kadrlarning kasbiy kompetentligini yuksaltirishni taqozo etishi asoslangan, pedagogik akmeologiyaning tarkibiy komponentlari, akmetexnologiyalar, kasbiy mahorat mezonlari va darajalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: pedagogik akmeologiya, akme, ontogenez, korreksion pedagogika, kasbiy mahorat, akmetexnologiyalar, pedagogik qobiliyatlar.

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ АКМЕОЛОГИЯ, КАК НЕПРЕРЫВНОЕ РАЗВИТИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПЕДАГОГОВ

Хусайинова Гузал Абдурасуловна (PhD), НамГПИ

xusayinovaguzal13@gmail.com

orcid.org/0009-0003-3845-0322

Мухитдинова Жамилахон Руслановна (PhD), НамГПИ

mjamila73-11@yandex.ru

orcid.org/0009-0001-2663-1906

Аннотация: В статье проанализированы вопросы формирования системы знаний об акмеологических закономерностях, механизмах, условиях, факторах и самосовершенствовании личности в процессе усвоения дисциплины «Педагогическая акмеология». В статье обосновано, что акмеологическая поддержка субъектов образовательного процесса требует повышения профессиональной компетентности педагогических кадров, а также изложены структурные компоненты педагогической акмеологии, акметехнологии, критерии и уровни профессионального мастерства.

Ключевые слова: педагогическая акмеология, акме, онтогенез, коррекционная педагогика, профессиональное мастерство, акметехнологии, педагогические способности.

PEDAGOGICAL ACMEOLOGY AS A CONTINUOUS DEVELOPMENT OF TEACHERS' PROFESSIONAL EXCELLENCE

Khusayinova Guzal Abdurasulovna, (PhD), NamSPI

xusayinovaguzal13@gmail.com

orcid.org/0009-0003-3845-0322

Mukhitdinova Jamilakhon Ruslanovna (PhD), NamSPI

mjamila73-11@yandex.ru

orcid.org/0009-0001-2663-1906

Abstract: The article analyzes the issues of forming a system of knowledge about acmeological regularities, mechanisms, conditions, factors, and personal self-improvement in the process of mastering the discipline "Pedagogical Acmeology." It is substantiated in the article that acmeological support for subjects of the educational process requires improving the professional competence of teaching staff, and the structural components of pedagogical acmeology, acmetechologies, criteria, and levels of professional skill are also outlined.

Keywords: pedagogical acmeology, acme, ontogenesis, correctional pedagogy, professional skill, acmetechologies, pedagogical abilities.

KIRISH

Hozirgi sharoitda uzluksiz kasbiy takomillashuvga intiluvchi mutaxassislar ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar va innovatsion texnologiyalarni jamiyat hayotiga tatbiq etishning muhim resursiga aylanmoqda. Pedagog-tadqiqotchi o'z faoliyatining ustuvor yo'nalishlarini belgilab, uni o'z-o'zini baholash asosida takomillashtirishi hamda kasbiy muammolarni tezkor va kreativ hal eta olishi lozim. Muntazam ravishda o'z ustida ishlash ehtiyoji esa pedagogning kasbiy mahorati va shaxsiy sifatlariga qo'yilayotgan talablarning tobora ortib borishi bilan izohlanadi.

Respublikamizda uzluksiz ta'lim tizimini isloh qilish, pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimini takomillashtirish bo'yicha amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar pedagogning kasbiy rivojlanishini tasodifiy jarayon sifatida emas, balki ilmiy asoslangan, boshqariladigan va diagnostika qilinadigan jarayon sifatida tashkil etishni taqozo etmoqda. Bu esa pedagogning kasbiy kamolot cho'qqisiga

erishish qonuniyatlarini o'rganuvchi akmeologik bilimlarga bo'lgan ehtiyojni yanada kuchaytiradi. Shu jihatdan, ushbu maqolaning maqsadi pedagogik akmeologiyaning mazmun-mohiyati, tarkibiy komponentlari hamda pedagog kasbiy mahoratining mezon va darajalarini nazariy jihatdan tahlil qilishdan iborat.

"Pedagogik akmeologiya" fanini o'rganishdan ko'zlangan asosiy maqsad – akmeologik qonuniyatlar, mexanizmlar, shart-sharoit va omillar, shuningdek, rivojlanish va o'z-o'zini rivojlantirish jarayonida yuksak cho'qqilarga erishish yo'llari haqidagi bilimlar tizimini shakllantirishdan iborat. Oliy ta'lim tizimida akmeologik muammolarni tadqiq etish fanning nazariy-tushunchaviy apparatini aniqlashtirishni hamda oliy, o'rta maxsus va kasb-hunar ta'limi pedagoglarining psixologik-pedagogik tayyorgarligini pedagogika, psixologiya va akmeologiya yutuqlari asosida yuksaltirishni taqozo etadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Akmeologiya (yunoncha "akme" – eng yuqori nuqta, gullab-yashnash davri va "logos" – ta'limot) – shaxsning yuksak kamolot cho'qqilariga erishish qonuniyatlarini o'rganuvchi fan bo'lib, akmeologik yondashuv ta'limning shaxsga yo'naltirilgan mohiyatini ochib beradi [1]. Mazkur atama kamolot davri psixologiyasini ifodalovchi tushuncha sifatida N.A.Ribnikov tomonidan ilmiy muomalaga kiritilgan, uning mustaqil fan sifatida taraqqiy etishi esa A.A.Bodalev ishlari bilan bog'liq [2]. B.G.Ananyev, A.A.Bodalev, A.A.Derkach, N.V.Kuzmina akmeologiyani katta yoshdagi shaxs taraqqiyotini kompleks tadqiq etuvchi fan sifatida talqin etganlar [3].

Akmeologiya yetuklik davrini boshlanishi 18–20 yoshlarga to'g'ri keluvchi alohida yosh bosqichi sifatida qaraydi. Bunda organizmning holati me'yorga nisbatan individual xususiyat sifatida baholanadi, shaxsiy xususiyatlar deganda esa insonning voqelikka, o'ziga va o'z subyektiv sifatlariga nisbatan shakllangan munosabatlari, ya'ni kasbiy faoliyat samaradorligini belgilovchi fazilatlar majmui tushuniladi [4].

Kasbiy faoliyatda "akme" deganda mutaxassis faoliyati mazmunini tashkil etuvchi vazifalarni barqaror ravishda yuqori darajada va muvaffaqiyatli hal etish holati

nazarda tutiladi. "Akme"ga erishish obyektiv va subyektiv shart-sharoitlarning o'zaro ta'siri mahsulidir: uning ichki omillari sifatida iste'dod, qobiliyatlar, jismoniy va ruhiy salomatlikni, tashqi omillari sifatida esa tarbiya, o'qitish sharoitlari va ta'lim sifatini ko'rsatish mumkin [5]. Biroq akmeologiya kasblar kesimidagi "akme"larni kataloglashtirish bilan cheklanganida, u tavsifiy fan darajasida qolib ketgan bo'lar edi. Shu bois u ilk davridanoq turli sohalarda yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash strategiya va texnologiyalarini ishlab chiqishga yo'naltirilgan.

Ijtimoiy, texnik, gumanitar va tabiiy fanlar tutashgan nuqtada yangi ilmiy paradigma sifatida shakllangan akmeologiya katta yoshdagi insonning individ, shaxs va faoliyat subyekti sifatida to'laqonli namoyon bo'lishiga, ya'ni (eng avvalo, kasbiy faoliyatda) "akme"ga erishishiga imkon beruvchi optimal omillar va shart-sharoitlarni aniqlash muammosini hal etadi. Uning taraqqiyoti inson qiyofasini yaxlit o'rganish, xususan, yetuklik bosqichidagi rivojlanish qonuniyatlarini oldingi yosh bosqichlaridagi hayot tarixi bilan uzviy bog'liqlikda tadqiq etish ehtiyojidan kelib chiqadi.

Shaxs kamolotining jismoniy, aqliy, shaxsiy va faoliyat subyekti sifatidagi jihatlari o'zaro bog'liq bo'lsa-da, inson bir vaqtning o'zida barcha cho'qqilarni zabt eta olmaydi. Masalan, sport yutuqlaridagi "akme" shaxslararo munosabatlardagi yetuklik davriga, ilmiy kashfiyotlar cho'qqisi esa salomatlikning eng yuqori nuqtasiga har doim ham mos tushavermaydi [5].

Katta yoshdagi insonning rivojlanishi ko'p jihatdan ontogenezning turli bosqichlaridagi salomatligi, qaysi qadriyatlar uning xatti-harakatlarini belgilovchi shaxsiy qadriyatlarga aylangani, qanday bilish, muloqot va mehnat tajribasini egallangani hamda tanlagan kasbida o'zini qay darajada ro'yobga chiqarayotgani bilan belgilanadi. B.G.Ananyev ta'kidlaganidek, ontogenez – insonning individual rivojlanish jarayoni bo'lib, uning har bir bosqichi o'ziga xos imkoniyatlar va "sensitiv" davrlarga ega [4]. Shu munosabat bilan akmeologiya har bir yosh bosqichida qaysi taraqqiyot cho'qqilari – "mikroakme"larga erishilishi lozimligini aniqlashda pedagogika bilan chambarchas

aloqadorlikda ish ko'radi. Bugungi kunda amaliy akmeologiyaning pedagogik, boshqaruv, siyosiy, harbiy, tibbiy va boshqa tarmoqlari haqida so'z yuritish mumkin.

Pedagogik talqinda akmeologiya insonning yetuklik davridagi rivojlanishini hamda uning individ, shaxs va faoliyat subyekti (asosan, professional) sifatida taraqqiyot cho'qqisiga erishishini o'rganadi. Shu bilan birga, ontogenezning har bir bosqichida bola, o'smir va o'spirin rivojlanishini shu yosh uchun xos cho'qqiga olib chiqishga imkon beruvchi zarur va yetarli shart-sharoitlarni hamda bir bosqich cho'qqisidan keyingisiga o'tishni ta'minlovchi tarbiya vositalari tizimini aniqlash ham uning muhim vazifasidir.

Agar rivojlanishning muayyan bosqichida shart-sharoitlar noqulay kechgan bo'lsa, akmeologiya pedagogika bilan hamkorlikda maxsus tarbiyaviy ta'sirlar va maqsadli faoliyatni tashkil etish orqali hayot yo'lining oldingi davrida erishilmay qolgan optimal rivojlanishni kompensatsiya qilish hamda rivojlanishdagi og'ishlarni korreksiyalash yo'llarini belgilaydi. Masalan, kasallikdan so'ng organizm tizimlarida qaytarib bo'lmaz buzilishlar yuzaga kelsa, shaxsning individual "akme"ga erishish imkoniyatlari cheklanadi. Axloqiy-ma'naviy rivojlanish uchun noqulay muhitda esa soxta qadriyatlar shakllanib, boshqalarga hurmatsizlik, o'z kuchiga ishonchsizlik, qiyinchiliklarga bardoshsizlik barqaror xarakter xususiyatiga aylanishi mumkin. Bunday og'ishlar individuallik tuzilmasiga chuqur singib ketsa, an'anaviy tarbiya vositalari ularni bartaraf etishga yetarli bo'lmay, shaxsning yetuklik davridagi "akme"si ro'yobga chiqmaydi.

Xuddi shuningdek, maktab yillarida tanlanadigan mutaxassislikka yuqori motivatsion intilish uchun psixologik zamin hozirlanmagan bo'lsa, shaxs yuqori malakali mutaxassis darajasiga ko'tarila olmaydi. Shu bois akmeologiya va pedagogika sog'lom turmush tarzi va mehnat qobiliyatini saqlashga barqaror munosabatni shakllantiruvchi chora-tadbirlarni ishlab chiqish, pedagoglarning psixologik-pedagogik malakasini oshirish kabi muammolarni hal etishda sa'y-harakatlarini birlashtiradi.

Bu yoʻnalishlardan biri insonning qadriyatli yoʻnalganligini tubdan oʻzgartirish, yaʼni uning hayotini yangi mazmun bilan boyitish, yaqin atrof-muhitiga, oʻziga, faoliyatiga va boʻsh vaqtiga munosabatini qayta shakllantirishdir. Bu borada kattalar korreksion pedagogikasi – shaxsning bilish imkoniyatlarini, emotsional-irodaviy sifatlarini, qiziqish va qobiliyatlarini rivojlantirishga yoʻnaltirilgan pedagogik faoliyat insonni nafaqat mutaxassis, balki, eng avvalo, shaxs sifatida takomillashtirishga xizmat qiladi [5]. Pedagogika va akmeologiyaning navbatdagi umumiy vazifasi katta yoshdagi inson rivojlanishida inqirozlarga olib keluvchi hayotiy vaziyatlarni aniqlash va tasniflashdan iborat.

NATIJALAR

Akmeologiya kompleks fan sifatida individ va shaxs rivojlanishi choʻqqilari, eng muhimi, kasbiy faoliyatning turli sohalaridagi professional natijalarga erishish fenomenologiyasi, qonuniyatlari va mexanizmlari haqida salmoqli maʼlumotlarni toʻplagan [6; 7]. Pedagogika uchun akmeologlarning shaxsni kasbiy faoliyatning quyi darajasidan yuqori – ijodkor, novator, mohir usta darajasiga koʻtarilishiga xizmat qiluvchi metodlarni nazariy asoslash va amaliyotga tatbiq etishga qaratilgan izlanishlari alohida ahamiyatga ega. Ana shu ehtiyoj akmeologiya taraqqiyotida yangi yoʻnalish – pedagogik akmeologiyaning vujudga kelishiga sabab boʻldi.

Pedagogik akmeologiyaning nazariy asoslarini ishlab chiqishda N.V.Kuzmina tadqiqotlari muhim oʻrin tutadi. Olima pedagogik tizimlar samaradorligi bevosita pedagog professionalligiga bogʻliq ekanini asoslab, pedagogik faoliyat mahsuldorligining besh darajasini ajratgan: reproduktiv (oʻzlashtirganini boshqalarga yetkaza olish), adaptiv (bilimlarni tinglovchilar xususiyatlariga moslashtira olish), lokal-modellashtiruvchi (alohida mavzular boʻyicha bilim, koʻnikma va malakalar tizimini shakllantirish strategiyasini egallash), tizimli-modellashtiruvchi bilim (fan boʻyicha yaxlit bilimlar tizimini shakllantira olish) hamda tizimli-modellashtiruvchi faoliyat va xulq-atvor (fanni shaxsni tarbiyalash vositasiga aylantira olish) darajalari [6]. Ushbu

tasnif pedagog kasbiy o'sishining ketma-ket bosqichlarini aniq belgilab, akmeologik diagnostika va loyihalash uchun metodologik tayanch bo'lib xizmat qiladi.

Pedagogik akmeologiya – pedagog faoliyatida professionallik va yuksak malakaga erishish yo'llarini o'rganuvchi fan. Zamonaviy kasbiy ta'limda akmeologik yondashuv kasbiy motivatsiyani kuchaytirish, ijodiy salohiyatni ro'yobga chiqarishni rag'batlantirish, pedagogning muvaffaqiyatga erishishi uchun shaxsiy resurslarni aniqlash va ulardan samarali foydalanishni ta'minlashga yo'naltirilgan. Biroq mazkur sohada faoliyat yuritayotgan mutaxassislarning ilmiy-pedagogik tajribasi turlicha bo'lgani bois hozirga qadar pedagogik akmeologiyaning yagona konsepsiyasi ishlab chiqilmagan.

MUHAKAMA

Fikrimizcha, pedagogik akmeologiya konsepsiyasini shakllantirishda quyidagi tarkibiy komponentlarga tayanish maqsadga muvofiq:

1. individuallikning akmeologik konsepsiyasi;
2. pedagogik mukammallikning akmeologik konsepsiyasi;
3. salomatlikning akmeologik konsepsiyasi;
4. amaliy vositalar;
5. akmeologik ko'mak (qo'llab-quvvatlash);
6. akmeologik konsultatsiya.

Individuallik – inson taraqqiyotining eng yuqori, ideal bosqichi bo'lib, insonning individ, shaxs va faoliyat subyekti sifatidagi xususiyatlarini hamda betakror o'ziga xosliklarini mujassamlashtiradi. Uning rivojlanishi insonning harakat, fiziologik, intellektual, ma'naviy, salomatlik va ijodkorlik salohiyatini kamol toptirish orqali ro'y beradi. Inson uchun kasbiy faoliyatda o'zining noyob individualligini anglashi nihoyatda muhim, chunki bu uning mohiyatining yaxlit va haqiqiy holatiga yaqinlashuvidir. Ushbu potentsiallarni aniqlash asosida cho'qqilarga erishish shaxsning harakatlari, xulq-atvor reaksiyalari va faktlarga tayangan holda prognozlanadi [6].

Pedagoglarning uzluksiz kasbiy rivojlanishiga mo'ljallangan akmetexnologiyalar sifatida kognitiv faollikni oshirishning quyidagi strategiyalarini maqbul deb hisoblash mumkin [8; 9]:

- **muammoli ta'lim** – tinglovchilarning mavjud bilim va tajribasiga asoslangan rivojlanish trayektoriyasi doirasida muammoli vaziyatlar va pedagogik keyslarni yechish orqali kasbiy ko'nikmalarni takomillashtiradi;
- **loyihaviy ta'lim** – real yoki simulyatsiya qilingan vaziyatlar vositasida faoliyatni modellashtirish va real amaliyotga moslashish imkonini yaratadi;
- **geymifikatsiya** (o'yin elementlarini ta'lim kontekstida qo'llash) – o'yinning rivojlantiruvchi, korreksion, didaktik va ijtimoiy funksiyalarini pedagogik jarayonga moslashtirib, tinglovchilarda motivatsiya, kreativlik, tashabbuskorlik va muammolarni hal etish ko'nikmalarini rivojlantiradi;
- **aralash (gibrid) ta'lim** – an'anaviy va raqamli texnologiyalarni uyg'unlashtirib, ochiqlik, interaktivlik va shaxsga yo'naltirilganlik tamoyillari asosida kasbiy ko'nikmalarni samarali o'zlashtirishni ta'minlaydi.

Pedagogik mukammallik pedagogik san'at, kasbiy mahorat va pedagog individualligi bilan birgalikda ko'rib chiqiladi. Pedagogik mahorat – pedagogning kasbiy mavjudlik usuli, shaxsiy imkoniyatlaridan maqsadga muvofiq foydalanishi va "akme" ga ko'tarilishning muhim shartidir. Inson salomatligini uning umumiy potensialini (individa, shaxs, faoliyat subyekti, individuallik) ro'yobga chiqarishning maqsadga muvofiqlik tamoyillari asosida ko'rib chiqish lozim; akmeologik yondashuv salomatlikni ma'rifat va ta'lim bilan uyg'unlashtiradi. Salomatlikning akmeologik konsepsiyasi uning biologik, psixologik, pedagogik va tibbiy jihatlarini birlashtirib, jismoniy, ruhiy va axloqiy darajalarda salomatlikni saqlash va mustahkamlashni nazarda tutadi.

Amaliy vositalar akmeologik loyihalash, ko'mak va konsultatsiya metodlarini qamrab oladi. Akmeologik loyihalash hayotiy strategiya va kasbiy rivojlanish yo'nalishini belgilashda, akmeologik ko'mak tashkiliy-pedagogik tadbirlarda

qo'llaniladi. Akmeologik konsultatsiya esa pedagoglarga kasbiy cho'qqilarga erishish, pedagogik mahoratni egallash, o'z-o'zini anglash va ro'yobga chiqarishda individual yordam ko'rsatishga qaratilgan [7].

Akmeologiya nuqtai nazaridan professionallik – "akme"ga, ya'ni kasbiy mahorat cho'qqisiga intiluvchi, o'z-o'zini rivojlantiruvchi shaxsning integral sifatidir [7]. O'z-o'zini anglash, o'z-o'zini boshqarish va o'z-o'zini ro'yobga chiqarishning akmeologik texnologiyalarini egallash globallashuv sharoitida pedagogning yuksak kasbiy mahoratiga erishish strategiyasi va taktikasini belgilashga yordam beradi. Pedagogik faoliyat o'qitish, rivojlantirish, tarbiyalash, diagnostika, korreksiya, konsultatsiya, boshqaruv, refleksiya kabi ko'plab yo'nalishlarni qamrab olib, hamisha nostandart va ko'p funksiyali vazifalarni hal etishni talab qiladi. A.K.Markovanning fikricha, pedagogning tayyorgarlik darajasi bilan kasbni egallash yo'llari o'rtasida muayyan bog'liqlik mavjud bo'lib, bo'lajak pedagogning individual xususiyatlarini inobatga olish muhimdir [10].

Pedagogning kasbiy mahorati quyidagi mezonlarga muvofiq kelishi lozim [11]:

- **obyektiv mezonlar:** pedagogik faoliyatning asosiy (o'qitish, rivojlantirish, tarbiyalash) va yordamchi (diagnostika, korreksiya, konsultatsiya, tashkiliy-boshqaruv) turlaridagi samaradorlik;
- **subyektiv mezonlar:** barqaror pedagogik yo'nalganlik, kasbning qadriyatli mohiyatini anglash, o'ziga professional sifatida ijobiy munosabat, mehnatdan qoniqish;
- **protsessual mezonlar:** ijtimoiy maqbul, insonparvarlikka yo'naltirilgan usul va texnologiyalardan foydalanish;
- **natijaviy mezonlar:** o'quvchilar shaxsiy fazilatlarini shakllantirish va ularni jadal o'zgarayotgan jamiyat hayotiga tayyorlash kabi jamiyat talab qilayotgan natijalarga erishish.

Pedagogning kasbiy mahorat darajalari – uning pedagogik faoliyatning yuqori ko'rsatkichlari sari bosib o'tadigan qadamlari va bosqichlari bo'lib, ular quyidagilardan iborat [11]:

- **kasbni egallash darajasi** – kasbga moslashish, me'yorlar, usul va texnologiyalarni dastlabki o'zlashtirish;
- **pedagogik mahorat darajasi** – ilg'or pedagogik tajribaning eng yaxshi namunalarini yuqori saviyada tatbiq etish, individual yondashuv va talabaga yo'naltirilgan ta'limni amalga oshirish;
- **kasbda o'zini ro'yobga chiqarish darajasi** – kasb vositasida o'z-o'zini rivojlantirish, ijobiy sifatlarni mustahkamlash, individual faoliyat uslubini qaror toptirish;
- **pedagogik ijodkorlik darajasi** – o'quv jarayonini tashkil etishning yangi shakl va metodlarini yaratish bo'yicha mualliflik takliflarini ilgari surish.

Yuksak kasbiy mahoratga erishish uchun pedagog faoliyat talablariga javob beruvchi va uni o'zlashtirish muvaffaqiyatini belgilovchi individual-psixologik xususiyatlar majmui – maxsus pedagogik qobiliyatlarga ega bo'lishi lozim. Ular umumiy qobiliyatlar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bilimlarni o'zlashtirish va mahoratni amalga oshirishda nisbiy yengillik va samaradorlikni ta'minlaydi. Qobiliyatlar shaxs xususiyatlari bo'lsa, pedagogik mahorat yuqori saviyada bajariladigan faoliyat harakatlaridir. Pedagogik qobiliyatlar qatoriga kuzatuvchanlik, pedagogik tasavvur, talabchanlik, pedagogik takt, tashkilotchilik hamda nutqning soddaligi, ravshanligi va ishonarliligi kiradi.

Pedagogik qobiliyatlarning shakllanganlik darajasi pedagogning kasbiy mahorat darajalari bo'ylab harakatlanish sur'atini belgilaydi. Masalan, pedagogik kuzatuvchanlik va takt yetarli rivojlanmagan pedagog kasbni egallash darajasida uzoq muddat qolib ketishi mumkin, tashkilotchilik qobiliyati va pedagogik tasavvuri yuqori bo'lgan pedagog esa nisbatan qisqa vaqtda pedagogik ijodkorlik darajasiga ko'tariladi. Shu bois

pedagoglarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish jarayonida pedagogik qobiliyatlarni akmeologik diagnostika qilish hamda individual kasbiy rivojlanish trayektoriyasini loyihalash maqsadga muvofiqdir [7].

XULOSA

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, pedagogik akmeologiya individuallik, pedagogik mukammallik va salomatlik konsepsiyalarini amaliy vositalar – akmeologik loyihalash, ko'mak va konsultatsiya bilan uyg'unlashtirgan holda pedagog kasbiy o'sishining yaxlit tizimini taklif etadi. Muammoli, loyihaviy, gibrid ta'lim va geymifikatsiya kabi akmetexnologiyalar esa ushbu tizimni amaliyotga tatbiq etishning samarali vositalari hisoblanadi.

Pedagogik akmeologiyaning markaziy tushunchalaridan biri pedagogning kasbiy mahorati bo'lib, u pedagog shaxsining integral xususiyati sifatida kasbiy faoliyatning bir necha turini egallaganlikni hamda ta'lim-tarbiya vazifalarini samarali hal etishni ta'minlovchi kasbiy ahamiyatli psixologik sifatlar majmuini nazarda tutadi. Pedagogning uzluksiz kasbiy rivojlanishini akmeologik yondashuv asosida tashkil etish uning kasbiy kamolot cho'qqisi – "akme" ga erishishining muhim sharti hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Деркач А.А., Зазыкин В.Г. Акмеология: учебное пособие. – СПб.: Питер, 2003. – 256 с.
2. Бодалев А.А. Акмеология о'quv va ilmiy fan sifatida. – М., 1993.
3. Tillayeva G. Акмеология asoslari: o'quv qo'llanma. – Т.: "Tafakkur Bo'stoni", 2014. – 192 b.
4. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1968. – 339 с.
5. Бодалев А.А. Вершина в развитии взрослого человека: характеристики и условия достижения. – М.: Флинта; Наука, 1998. – 168 с.
6. Кузьмина Н.В. Предмет акмеологии. – СПб.: Политехника, 2002. – 189 с.
7. Деркач А.А. Акмеологические основы развития профессионала. – М.: МПСИ; Воронеж: МОДЭК, 2004. – 752 с.
8. Muslimov N.A., Usmonboyeva M.H., Sayfurov D.M., To'rayev A.B. Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari. – Т.: Sano-standart, 2015. – 120 b.

9. Xolmurodov A.Sh. Nodavlat ta'lim tashkilotlarida umumiy o'rta ta'lim maktablari pedagog kadrlarining malakasini oshirish mexanizmini takomillashtirish: ped. fan. dok. (DSc) diss. avtoref. – Toshkent, 2023. – 96 b.
10. Маркова А.К. Психология профессионализма. – М.: Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. – 308 с.
11. Маркова А.К. Психология труда учителя. – М.: Просвещение, 1993. – 192 с.
12. Abdurasulovna, K. G. (2022). Opportunities for the formation of students' creative thinking in technology classes. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(5), 187-191.
13. Abdurasulovna, X. G. Z., & Qizi, M. O. G. M. (2025). O 'QUV DIDAKTIK TA'MINOT ORQALI BO 'LAJAK PROFESSIONAL TA'LIM MUTAXASSISLARINI KASBIY TAYYORGARLIGINI TAKOMILLASHTIRISH. Research Focus, 4(Special Issue 3), 329-331.